

GHITA STRAHILEVICI – PROMOTOAREA MUZICII MOLDOVENEȘTI

GHITA STRAHILEVICH – THE PROMOTER OF MOLDOVAN MUSIC

VERA STOIANOVA,

doctorandă, Conservatorul de Stat N. Rimski-Korsakov,
Sankt-Petersburg, Federația Rusă

CZU 780.8:780.616.432.071.2(478)

Articolul este dedicat vieții și creației ilustrei pianiste Ghita Strahilevici (1915-2002). Fiind numită „copil-minune” datorită capacităților sale extraordinare, pianista și-a făcut studiile împreună cu A. Stadnițki și F. Musicescu, după ce a produs o manieră interpretativă proprie, bine cunoscută. Pe baza materialelor și documentelor de arhivă, a amintirilor colegilor, prietenilor și rudelor, sunt recreate pentru prima dată în limba română date din anii de studenție ai pianistei și din perioada activității ei. De asemenea, este analizat rolul Ghitei Strahilevici, ca prim-interpret al lucrărilor compozitorilor din Moldova, în contextul culturii muzicale moldovenești a anilor 1945-1995.

Cuvinte-cheie: Ghita Strahilevici, pian, cultură muzicală, Chișinău, muzică moldovenească

The article is dedicated to the life and creation of the illustrious pianist Ghita Strahilevich (1915-2002). Being called, thanks to her extraordinary abilities a „wonder child”, the pianist studied together with A. Stadnitki and F. Musicescu, after developing a well-known personal manner of interpretation. On the basis of the materials and archive documents, memories of colleagues, friends and relatives, for the first time in the Romanian language, data from the pianist's student years and the period of her activity are recreated. In the context of the Moldovan musical culture of the years 1945-1995, her role as the first performer of the Moldova composers' works is analysed.

Keywords: Ghita Strahilevich, piano, musical culture, Chisinau, Moldavan music

Acum 15 ani s-a stins din viață pianista Ghita Strahilevici, figură importantă în cultura muzicală moldovenească, soarta și creația căreia au fuzionat într-o temă generală unică – dedicarea muzicii.

Ghita Strahilevici s-a născut la 31 mai 1915 în Chișinău. Primele lecții de muzică le-a primit de la unchiul său, violonistul Naum Vilic, absolvent al conservatorului din Sankt-Petersburg, clasa vestitului Leopold Auer, care a observat capacitățile remarcabile ale copilei de șase ani. A progresat foarte rapid, astfel încât începe să ia lecții de pian de la Antonina Stadnițki (1887-1943), întemeietoarea școlii pianistice basarabene. Antonina Stadnițki a studiat pianul la Maria Barinova, una dintre cele mai scilpitoare pianiste ale vremii, reprezentanta tradițiilor pianistice din Sankt-Petersburg. Atât profesoara de pian cât și compozitorul A. Glazunov au calificat-o pe Antonina Stadnițki drept „o pianistă foarte talentată și o profesoară excelentă” [1, p. 12].

Paralel cu ocupațiile pianistice, Strahilevici a studiat cu succes la liceul de fete *Principesa Dadiani*. În 1934 a dat examenul de bacalaureat cu nota medie „8.40”, fiind unica, care a primit „10” la proba scrisă de limba română (compunerea „Aspectele filozofice ale poeziei lui M. Eminescu”) [2].

De la o vârstă fragedă, Ghita a participat la cele mai reprezentative concerte dedicate orașului, fiind apreciată pe măsură atât de reprezentanții mass media cât și de publicul spectator, care a numit-o „copil-minune”.

Despre debutul scenic al artistei ne mărturisește ea însăși: „Îmi amintesc că, la vârsta de opt ani, când am participat la un concert simfonic însoțită de orchestră, am interpretat *Concertul pentru pian* de E. Grieg. A fost primul succes în public care a rămas în memoria mea pentru o lungă perioadă de timp și care a declanșat o dorință de a învăța și de a cânta mai mult și mai bine” [3, p. 16-17].

Evoluările scenice care au urmat, concertele de clasă și *klavierabend*-uri au confirmat o dată în plus slava copilului-minune, impresionând publicul prin cuprinsul programelor: sonate din ultima perioadă ale creației lui L. Beethoven; *Studii simfonice* de R. Schumann; studii și miniaturi pentru pian de S. Rahmaninov, A. Skriabin și C. Debussy; *Sonata b-moll*, studii, balade și poloneze scrise de

F. Chopin; *Anii de pelerinaj*, transcriptii și *Studii Transcendentale* de F. Liszt; compoziții pentru orgă de J. Bach și G. Haendel [4].

Auzul muzical extraordinar, memoria fenomenală, virtuozitatea de excepție au fost remarcate și la București, unde a fost admisă la Academia Regală de Muzică și Artă Dramatică, devenind studenta vestitei pianiste F. Musicescu¹. Capacitățile fenomenale ale domnișoarei Strahilevici – interpretarea opusurilor necunoscute, chiar și a celor mai complicate, abilitatea de a citi și memoriza imediat textele – au determinat-o pe F. Musicescu să stea la îndoială: aceste programe au mai fost cântate sau nu? Asigurându-se că are în fața sa un talent deosebit, F. Musicescu a urmărit cu atenție progresul discipolei sale, a susținut-o și a ajutat-o pe cât i-a fost cu putință, contribuind, astfel, la scutirea taxei pentru studii și la acordarea unei burse, recomandându-i, totodată, a participa la diferite concerte în studioul Radiodifuziunii, a susține lecții particulare contra plată cu elevii etc.

Susținând examenul de stat cu calificativul „pianist concertist”, de-a lungul vieții Strahilevici își amintea despre invitația specială și interpretarea muzicii de cameră alături de G. Enescu, în 1938 [3, p. 20].

Este evident faptul că tânăra pianistă ar fi devenit un adevărat fenomen în pleiada muzicienilor români ai timpului său. Dar a început al Doilea Război Mondial, care a prins-o în vacanță la Chișinău. Visul de a reveni la București pentru admiterea la studii postuniversitare s-a năruit.

O nouă pagină muzicală în biografia pianistei se deschide în toamnă anului 1940, cu un debut extraordinar în *Concertul nr. 1* de P. Ceaikovski, însoțit de fanfara militară din Moscova, sub conducerea vestitului dirijor S. Cernețki.

Între anii 1942-1944, aflându-se în componența Ansamblului de cântece și dansuri „Doina” a Filarmonicii din Chișinău, Ghita Strahilevici a susținut mai multe concerte (aproximativ 598) în diferite regiuni ale spațiului ex-sovietic: Asia Centrală, Caucaz, Siberia, Orientul Îndepărtat etc. [5, p. 18]. Ieșirile publice zilnice au avut un impact benefic asupra dezvoltării de mai departe a pianistei. Mobilizându-și forțele, Ghita Strahilevici și-a demonstrat adevăratele calități și abilități prin expresivitatea scenică, responsabilitatea față de spectatori, înțelegerea textului mai înainte de a-l încerca la instrument, interpretarea celor mai complicate texte muzicale doar după o primă examinare, transpunerea partiturilor pianistice într-o altă tonalitate etc. Ulterior, experiența acumulată în această perioadă s-a dovedit a fi de real folos.

Întorcându-se la Chișinău, Strahilevici a fost invitată în calitate de maestru de concert la Radio, Uniunea Compozitorilor, la catedra Instrumente cu corzi a Conservatorului Moldovenesc de Stat etc.

Perioada de activitate care a urmat a fost plină de evenimente artistice și culturale deosebite: *Concert pentru pian și orchestră nr. 1* de P. Ceaikovski (dirijor Ș. Neaga); *Concert pentru pian și orchestră nr. 2* de V. Poleacov (sub bagheta lui E. Cosma); *Concert pentru pian și orchestră nr. 3* de L. Beethoven (dirijor O. Dimitriadi, mai târziu – A. Jansons); *Concertul Es-dur* de F. Liszt (însoțit de maestrul K. Eliasberg); *Concert* de E. Grieg (executat de T. Gurtovoi); întâlnire de creație cu compozitorul lituanian E. Dvarionas; concert de muzică cehoslovacă și poloneză etc., etc.

Calea de creație a Ghitei Strahilevici a reprezentat o dezvoltare permanentă. În scurt timp, a primit titlul de „neînlocuită”, calificativ care oglindește, poate, cel mai potrivit rolul artistei în lumea muzicală a Moldovei. Menționăm că acest statut îi aparține de mai mult de un semicentener.

În cei 50 de ani de intensă activitate, artistică Ghita Strahilevici a susținut câteva mii de concerte. Compozitorii și partenerii de scenă „au fost atât de încrezuți în capacitățile extraordinare ale artistei, încât i-au spus, uneori, programul înainte cu o zi sau două de concert, deși aveau compoziții extrem de complicate și cu caracter diferit. Considerau că o zi-două sunt destule pentru a învăța și interpreta

1 *Florica Musicescu* (1887-1969), creator de școală interpretativă în România (sec. XX), pedagog al pianului la Conservatorul din București, fiica compozitorului și dirijorului de cor G. Musicescu. A studiat pianul cu Aspasia Sion (Iași) și în clasa prof. Robert Teichmuller la Conservatorul din Leipzig. Printre elevii săi: D. Lipatti, R. Lupu, M. Kaț, G. Amiraș, H. Jerea ș.a. [7].

total” [3, p. 36]. Mai mult ca atât, „practic, nu era zi ca la radio să nu răsune vreo lucrare executată solo sau acompaniată de dânsa” [6].

De multe ori, artista a fost un adevărat ambasador al culturii autohtone, care a evoluat peste hotarele republicii (Ungaria, Bulgaria, România) pe scena celor mai prestigioase săli de concerte. A participat, de asemenea, la Decadele artei moldovenești de la Moscova, obținând pretutindeni succese remarcabile.

În fondul personal al artistei s-au păstrat memorabile fotografii, notițe, aprecieri și cuvinte de mulțumire. Printre ele, menționăm *Concert pentru pian și orchestră*, cu inscripția compozitorului Hacıaturian: „Celei mai frumoase pianiste, mândriei Moldovei, de la A. Hacıaturian” [7].

Strahilevici a participat activ la programele camerale ale Sălii cu Orgă și Filarmonicii din Chișinău (împreună cu violoniștii O. Dain, G. Neaga, violonceliștii Iu. Krâlov, A. Stadnițki, I. Josan și alții), de asemenea, a fost acompaniatoare a interpretelor T. Alioșina, M. Bieșu, V. Savițki, E. Lica, T. Ceban (care i-a fost și cea mai apropiată prietenă). „Trebuie să remarcăm capacitatea ei admirabilă de a intra în contact cu partenerul, de a-l înțelege și a-l ajuta să-și manifeste cât mai deplin expresivitatea estetică”, – scria colegul ei, muzicologul M. Manuilov [6].

Cântăreața Eudochia Lica, solista ansamblului folcloric „Fluieraș” pe lângă Filarmonică, își amintește cu drag anii de prietenie și colaborare strânsă cu pianista: „Îi sunt recunoscătoare pentru familiarizarea cu repertoriul cameral clasic. Anume dumneaei a insuflat în mine o înțelegere profundă a muzicii compozitorilor ruși. Am călătorit mult prin republică, interpretând romanțe ale autorilor moldoveni și cântece populare. Foarte acut se simte lipsa unui astfel de prieten. Dar și, în general, muzică moldovenească este mâinile Ghitei Strahilevici”².

În fondul Radioteleviziunii Naționale a Republicii Moldova, într-un volum extrem de voluminos, se păstrează înregistrările făcute de pianistă în anii 1950-1990. Trebuie să fi fost aproape toată opera de muzică de cameră pentru pian, piese vocale și instrumentale, create de compozitori autohtoni în aceasta perioadă. „Posibilitățile dumneaei de performanță erau, într-adevăr, nelimitate, <...> permițându-i de a rezolva orice sarcini creative”, – scria un coleg și prieten apropiat, muzicologul Zinovie Stolear [8].

Merită de menționat și alte trăsături ale talentului Ghitei Strahilevici: redactarea partiturilor, armonizarea cântecelor populare moldovenești pentru culegeri, crearea muzicii la spectacolele pentru copii ale Teatrului Republican de Păpuși „Licurici” („Surioara Alionușca și fratele Ivanușca” de Iu. Danțigher, „Căluțul cocoșat” după Erșov ș.a.).

Ultima perioadă (1990-2004) din viața pianistei corespunde cu participarea activă la întâlniri de creație, organizate de Centrul Cultural Evreiesc *Kedem* și Biblioteca *I. Mangher* din Chișinău. Ghita Strahilevici a fost printre primii inițiatori, care au început să popularizeze compunerile compozitorilor evrei din Moldova. Programele sale pianistice au fost completate cu opusuri noi – *Preludiile și Fugile* lui D. Șostakovici, *Tablouri dintr-o expoziție* scrise de M. Musorgski, *Kadish* de M. Ravel. Ultimul concert pianista l-a susținut în ziua celei de-a 85-a aniversări, interpretând *Concertul nr. 2 pentru pian și orchestră* de J. Brahms, în sala Radioteleviziunii din Moldova.

Vestita violonistă Sofia Propiscean încearcă să arunce puțină lumină asupra manierei interpretative a mamei sale: „Pe scenă ieșea cu o postură încrezătoare. Se apropia de pian și, cu o ușoară timiditate, se înclina, iar apoi, când se afla la pian, începea acțiunea. Avea mâinile nu prea mari, cu o minunată întindere, degetele îi erau pufoase, dar foarte mobile, un tușeu moale și dens. Pe ea niciodată nu o puteai învinui că trișează. La pian stătea așezată drept, nefăcând alte mișcări decât cele care erau mișcările sufletului – erau aproape insesizabile mișcarea degetelor, expresia feței, care rămânea detașată de lumea înconjurătoare. Doar după terminarea piesei, ridicându-se pentru aplecare în fața publicului, învia, sclipindu-i și ochii, și zâmbetul” [3, p. 56-57].

2 Începând cu 1950, la Moscova aveau loc, în mod regulat, Decadele artei și dansului moldovenesc, unde participau diferite organizații cultural-artistice din republică (Filarmonica, Teatrul de Operă și Balet, uniuni de creație etc.).

În anul 2015 s-au împlinit o sută de ani de la nașterea Ghitei Strahilevici. Atunci, în cinstea datei remarcabile, la Sala cu Orgă din Chișinău, a avut loc un concert *in memoriam* și lansarea cărții despre viața și activitatea pianistei (autor – fiica artistei). Centenarul a fost marcat și prin difuzarea înregistrărilor din fondul Radio-Moldova. Prietenii și colegii vorbesc și astăzi despre bunătatea, dragostea de viață și varietatea de talente ale Ghitei Strahilevici: pe lângă capacitățile muzicale extraordinare, dumneai cunoștea la perfecție șase limbi străine și avea un dar deosebit în arta cofetăriei.

A fost stăpânită pe deplin de sentimentul contopirii până la infinit cu frumusețea lumii înconjurătoare, iar impresiile pe care le-a trăit le-a transpus pe deplin în muzică. În acest sens, sunt semnificative cuvintele violonistei Sofia Propiscean: „Ea se scâldea în talentul ei, singură neînțelegând măsura și înălțimea lui” [3, p. 8]. Arta interpretativă a Ghitei Strahilevici a fost apreciată mult de majoritatea compozitorilor și muzicienilor contemporani cu renume: T. Hrennikov, E. Ghilels, D. Oistrach, M. Rostropovici, care, în repetate rânduri, au invitat-o la Moscova. Totuși, artista a preferat să rămână la Chișinău.

În 1967 i-a fost conferit titlul de *Artist Emerit din RSSM*, în 1995 a fost distinsă cu medalia *Meritul Civic*, iar în 1966 i-a fost acordat *Ordinul Republicii*.

Multe generații de ascultători, remarcând efectul magic al artei pianistei, își amintesc de cuvintele care răsunau zilnic la radio: „La pian – Ghita Strahilevici”.

Ilustra pianistă, solistă și acompaniatoare Ghita Strahilevici a fost o adevărată promotoare a muzicii moldovenești. Personalitate de excepție, cu o educație și cultură înaltă, interpreta merită să aibă un loc aparte în patrimoniul cultural atât din Republica Moldova cât și peste hotarele ei.

Referințe bibliografice

1. STOIANOVA, V. Portretul de creație al pianistei Antonina Stadnițki. In: *Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică*. 2015. Chișinău: Grafema Libris, 2015, nr. 4 (27), pp. 9-13.
2. Diploma de bacalaureat № 5604, eliberată de Ministerul Instrucțiunii, iulie 1934. *Muzeul Național de Istorie a Moldovei. Fondul Ghitei Strahilevici*. FB-22301.
3. ПРОПИЩАН, С. У рояля – Гита Страхилевич. *Просветитель, музыкант, пианистка, мама...* Москва: Буки Веди, 2014. 160 с.
4. Afișe, programe de concerte. *Muzeul Național de Istorie a Moldovei. Fondul Ghitei Strahilevici*.
5. ЧАЙКОВСКИЙ, Г., ПРЯНИШНИКОВ, Д. *Молдавская государственная филармония*. Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1960, 100 с.
6. МАНУЙЛОВ, М. Арта interpretării. In: *Cultura Moldovei*. 1965, 13 iun., p. 14.
7. ХАЧАТУРЯН, А. Концерт для фортепиано с оркестром [ноты]. Москва: Музгиз, 1947. *Muzeul Național de Istorie a Moldovei. Fondul Ghitei Strahilevici*, № FB-22383.
8. СТОЛЯР, З. Легенда фортепианного искусства. В: *Независимая Молдова*. 2002, 24 дек., с. 5.